

4. Πανελλήνιο Συνέδριο Φιλοσοφίας

Το κακό

Ερμηνευτικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις

Pieter Bruegel, *The fall of the rebel angels* (detail, 1562)

Διοργάνωση: **Φιλοσοφείν. Πολιτικά Ανθρωπολογικά**,
Εργαστήριο Φιλοσοφικής Έρευνας πάνω στο Φαντασιακό,
αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Συνδιοργάνωση: Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής,
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Παρασκευή 14 Ιουνίου 2013: 18.00-21.30

& Σάββατο 15 Ιουνίου 2013: 10.00-14.15 και 17.00-21.30

**Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Αίθουσα Συνεδρίων, 1^{ος} όροφος
Είσοδος Ελεύθερη – Βεβαιώσεις Συμμετοχής**

Πληροφορίες: philosophiein.web.auth.gr

Το κακό

Ερμηνευτικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις

Το κακό είναι ένα από τα προβλήματα που απασχόλησαν ανέκαθεν τον άνθρωπο έχοντας αποτελέσει αντικείμενο έρευνας τόσο των μεγάλων θεολόγων όσο των φιλοσόφων και των στοχαστών. Για τον Μεγάλο Βασίλειο λόγου χάριν, το ηθικό κακό εξαρτάται από εμάς, ενώ, για τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, το φυσικό κακό δεν έχει την επιβαρυντική ιδιότητα ενός βλαπτικού ενεργήματος που απορρέει από ανθρωπολογική δυσλειτουργία (βούλησης ή νόησης). Σε ανάλογο μήκος κύματος κινείται και ο φιλόσοφος του Διαφωτισμού Ιμμάνουελ Καντ, ο οποίος στην *Κριτική του Πρακτικού Λόγου* παραθέτει τον Στωικό να αναφωνεί: «Ω πόνε, όσο και να με βασανίζεις, δεν πρόκειται ποτέ να παραδεχθώ ότι είσαι κάτι κακό» (ΚΠΛ 106). Εκείνο που δήλωνε η κραυγή του Στωικού, κατά τον Καντ, ήταν ένα φυσικό και όχι ένα ηθικό κακό ως ρίζα μιας υποκειμενικής ή ηθελημένης χρήσης της ελευθερίας επιλογής προγενέστερης από κάθε αισθητική εμπειρία. Αν είχε όμως διαπράξει ένα έγκλημα, στο πλαίσιο μιας παραβιαστικής ηθικής, αυτό θα ήταν κακό, αφού θα είχε καταρρακώσει την έννοια μιας αξιοπρέπειας του υπευθύνως ανήκειν στον ανθρώπινο κόσμο. Ποικίλοι, κατά συνέπεια, είναι οι τρόποι με τους οποίους αντιμετωπίζεται το κακό, μεταφυσικό, φυσικό και ηθικό (ριζικό, αρνητικό ή κοινότυπο), υπαρκτό ή εξ αντανάκλασης, από την αρχαιότητα μέχρι τις ημέρες μας: αποτέλεσμα ή υπόλειμμα της ζωικότητας τόσο όσο και της λογικότητας του ανθρώπου μετέχει μη αναγώγιμα σε ένα δυνατό του ορισμό, πεσσιμιστικού μάλλον χαρακτήρα, ή υπόκειται σε μια τελεολογία προοδευτικού τίθεσθαι εκποδών; Και αυτός θα είναι ο ένας θεματικός άξονας του Συνεδρίου μας. Παράλληλα όμως σήμερα ειδικοί επιστήμονες και φιλόσοφοι ασχολούνται και προβληματίζονται με την ιδιαίτερη μορφή που λαμβάνει το κακό στις διάφορες εκφάνσεις της ζωής μας στην προσωπική, την κοινωνική, την πολιτική και την οικονομική σφαίρα. Το θεολόγο εύλογα τον ενδιαφέρει η σύλληψη του κακού από θρησκευτική άποψη. Παρόμοια όμως απασχολεί το κακό τον ψυχολόγο, τον ψυχίατρο και τον

ψυχαναλυτή. Είναι τελικά η γλώσσα του κακού και η γλώσσα της ψυχικής ασθένειας ταυτόσημες ή πρόκειται για δύο εντελώς διαφορετικά πράγματα; Εξ ίσου ο κοινωνιολόγος και ο πολιτικός θεωρητικός επικεντρώνονται στο κακό εν μέσω πολιτικής κοινωνίας. Σε τί συνίσταται αυτό και πώς εντοπίζεται; Τέλος, υπάρχει μια πρόσφατη γραμμή σκέψης και προβληματισμού σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να επέμβουμε στον άνθρωπο με τη βοήθεια των βελτιωτικών και γενετικών τεχνολογιών, για να τον ενισχύσουμε *ηθικά*. Είναι αυτό ένα βιώσιμο σχέδιο ή μια απλή ουτοπιστική φιλοδοξία;

Αυτές και παρεμφερείς παράμετροι του κακού θα διερευνηθούν και θα εξεταστούν στο 4. Πανελλήνιο Συνέδριό μας, το οποίο οργανώνεται στη Θεσσαλονίκη στις 14 και 15 Ιουνίου 2013 υπό τη αιγίδα του **Εργαστηρίου Φιλοσοφικής Έρευνας πάνω στο Φαντασιακό του αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης** και του περιοδικού **Φιλοσοφείν. Πολιτικά Ανθρωπολογικά** στην αίθουσα συνεδρίων του Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Παρασκευή 14 Ιουνίου 2013

18.00 – 18.30 Προσέλευση – Εγγραφή Συνέδρων

18.30 – 19.00 Χαιρετισμοί

Σωκράτης Δεληβογιατζής, Καθηγητής Φιλοσοφίας, αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Διευθυντής/Εκδότης περιοδικού *Φιλοσοφείν. Πολιτικά Ανθρωπολογικά*, Διευθυντής Εργαστηρίου Φιλοσοφικής Έρευνας πάνω στο Φαντασιακό.

Θεοδόσιος Πελεγγρίνης, Καθηγητής Φιλοσοφίας, Πρύτανης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Ανδρέας Γιαννακουδάκης, Καθηγητής Χημείας, Μέλος του Συμβουλίου, τ. Αντιπρύτανης, ΑΠΘ

Ηλίας Κουσκουβέλης, Καθηγητής Θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων, τ. Πρύτανης Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Θεόπη Παρισάκη, Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, Διευθύντρια του Τομέα Φιλοσοφίας, ΑΠΘ

Ελένη Καλοκαιρινού, Αν. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης,

Βίκη Καραβάκου, Επ. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

19.00 – 19.15 Προβολή video

Εναρκτήρια Συνεδρία

Προεδρείο: Ελευθερία Καρνάβου, London School of Economics (PhD), Ομότιμη Καθηγήτρια, ΑΠΘ

Βίκη Καραβάκου, Επ. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΠΑΜΑΚ

19.15 – 19.45 *Η αμφισημία του κακού*

Σωκράτης Δεληβογιατζής, Καθηγητής Φιλοσοφίας, ΑΠΘ.

19.45– 21.45 Στρογγυλή τράπεζα γύρω από την κεντρική θεματική του Συνεδρίου

Συμμετέχουν: Σωκράτης Δεληβογιατζής (συντονισμός), Ιωάννης Αντωνίου, Αλεξάνδρα Δεληγιώργη, Αναστασία Δεληγκιαούρη, Ελένη Καλοκαιρινού, Βίκη Καραβάκου, Ελευθερία Καρνάβου, Πατήρ Νικόλαος Λουδοβίκος, Σπύρος Μακρής, Θεόπη Παρισάκη, Θεοδόσιος Πελεγρίνης, Ιωάννης Πλάγγεσης, Παντελής Σαββίδης, Χρίστος Σιδηρόπουλος, Γεώργιος Σκουλάς, Ζαχαρίας Σκούρας, Μάγδα Τσολάκη.

Συζήτηση – Λήξη

Σάββατο 15 Ιουνίου 2013

1^η Συνεδρία: Το κακό: οντολογικές προσεγγίσεις της αρχαιότητας

Προεδρείο: Θεόπη Παρισάκη, Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
Μάγδα Τσολάκη, Καθηγήτρια Ιατρικής, ΑΠΘ

10.00 – 10.15 *Απόψεις περί κακού στην πατερική και την κοσμική βυζαντινή γραμματεία*
Κωνσταντίνος Χρήστου, Καθηγητής Θεολογίας, ΑΠΘ

10.15 – 10.30 *Γνώση ζοφόρος και γνώση ζωοφόρος μέσα από τη δραματουργία του κακού στο κοντάκιο του Ρωμανού του Μελωδού «Εις την σταύρωσιν»*
Ιωάννης Κουρεμπελής, Αν. Καθηγητής Θεολογίας, ΑΠΘ

10.30 – 10.45 *Η πρόσληψη του κακού στη θεολογικο-φιλοσοφική προβληματική του Ιωάννου Δαμασκηνού*
Δημήτριος Φαρμάκης, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΑΠΘ, Σχολικός Σύμβουλος

10.45 – 11.00 *Το πρόβλημα του κακού κατά την έλλογη σκέψη*
Λάμπρος Παπαγιάννης, Υποψ. Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΑΠΘ

11.00 – 11.15 *Περί ακρασίας*
Ερμόλαος Ψαριανός, Υποψ. Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΠΑΜΑΚ, Σύμβουλος

Εκπαίδευσης

11.15 – 11.30 *Ου κατ' αρετήν ζην*
Χρυσάνθη Κεχρολόγου, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΑΠΘ

11.30 - 11.50 Συζήτηση – Λήξη Συνεδρίας

11.50 - 12.10 Διάλειμμα - Καφές

2η Συνεδρία: Το κακό, ψυχανάλυση και πολιτική

Προεδρείο: Ιωάννης Πλάγγεσης, Καθηγητής Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
Κωνσταντίνος Χρήστου, Καθηγητής Θεολογικής, ΑΠΘ

12.10 - 12.25 *Το κακό ως εκμηδένιση και αυτο-εκμηδένιση και το υψηλό ως πάλη εναντίον του.* Από την ψυχανάλυση στη λογοτεχνία
Αλεξάνδρα Δεληγιώργη, Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΑΠΘ

12.25 - 12.40 *Ο διάβολος... πιθανώς*
Χρίστος Σιδηρόπουλος, Κλινικός ψυχολόγος, Ψυχαναλυτής, Πρόεδρος της ΦΕΒΕ

12.40 - 12.55 *Η έννοια του δικαίου στον Καρλ Σμιττ.* Μια ψυχαναλυτική σκοπιά
Κωνσταντίνος Στεργιόπουλος, Ψυχολόγος

- 12.55 - 13.10 *Η συνείδηση του κακού και ο Άλλος*
Γιάννης Μήτρου, Υποψ. Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
- 13.10 - 13.25 *Το κακό στο κάτοπτρο του ανοίκειου*: εικασίες για τη γέννηση του μίσους
Εύη Μανοπούλου, Υποψ. Διδάκτωρ, ΠΑΜΑΚ, Φιλολόγος
- 13.25 - 13.40 *Το κακό και ο πολιτικός αυταρχισμός*
Γεώργιος Σκουλάς, Καθηγητής Πολιτικής Θεωρίας, ΠΑΜΑΚ
- 13.40 – 13.55 *Πολλαπλή κοινωνική κρίση*: σκέψεις για το «κακό» και τον άνθρωπο
Ελευθερία Καρνάβου, London School of Economics (PhD), Ομότιμη Καθηγήτρια, ΑΠΘ
- 13.55 – 14.15 Συζήτηση – **Λήξη Συνεδρίας**

3η Συνεδρία: Το κακό, οι επιστήμες και η τέχνη

- Προεδρείο: Αλεξάνδρα Δεληγιώργη, Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
Γεώργιος Σκουλάς, Καθηγητής Πολιτικής Θεωρίας, ΠΑΜΑΚ
- 17.00 – 17.15 *Η αρχή, η συντήρηση και η αντιμετώπιση του κακού σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία και τις νευροεπιστήμες*
Μάγδα Τσολάκη, Καθηγήτρια Ιατρικής, ΑΠΘ
- 17.15 – 17.30 *Και πού είναι το κακό;* Προσωπική συμπεριφορά και δικαιοκτική φιλοσοφία
Στέργιος Μήττας, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας του Δικαίου, ΑΠΘ
- 17.30 – 17.45 *Γνωσιολογία των ανδροειδών και τεχνητή νοημοσύνη*: Ανάμεσα σε καλό και κακό
Ελένη Κούκλη, Φοιτήτρια Τμήματος ΕΚΠ, ΠΑΜΑΚ
- 17.45 - 18.00 *Ο ρεαλισμός, η αμφισημία και ο αλληλοκατοπτρισμός του κακού και της συμπάθειας*
Μάρθα Αρταυρίδου, Επιμελήτρια Τέχνης
- 18.00 – 18.15 *Από το οντολογικό στο βουλητικό κακό*: η αισθητική κρίση
Ιορδάνης Κουμασίδης, Υποψ. Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
- 18.15 - 18.30 *Το κακό και το άσχημο*. Παράλληλες προσεγγίσεις
Θεόπη Παρισάκη, Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
- 18.30 - 18.50 Συζήτηση – **Λήξη Συνεδρίας**
- 18.50 - 19.10 Διάλειμμα – Καφές

4η Συνεδρία: Το κακό στη νεότερη και τη σύγχρονη ευρωπαϊκή σκέψη

- Προεδρείο: Σωκράτης Δεληβογιατζής, Καθηγητής Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
Ελένη Καλοκαιρινού, Αν. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
- 19.10 - 19.25 *Το πρόβλημα του κακού στη φιλοσοφία του Σπινόζα*
Δημήτριος Αθανασάκης, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, Ecole Normale Supérieure de Lyon – Université de Lyon, Διδάσκων Πανεπιστημίου Πατρών
- 19.25 - 19.40 *Η φυσική καλοσύνη και το κακό στον Rousseau*
Νίκος Τσαμπάκης, Υποψ. Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
- 19.40 - 19.55 *Ευγενείς άγριοι, εξόριστοι στον κήπο της Εδέμ*
Παναγιώτης Πανταζάκος, Αν. Καθηγητής Φιλοσοφίας, ΕΚΠΑ
- 19.55 - 20.10 *Ο Καντ «για το ριζικό κακό στην ανθρώπινη φύση»*

- Ελένη Καλοκαιρινού, Αν. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
- 20.10 - 20.25 *Το «ριζικό κακό» ανάμεσα σε ρεαλισμό και ιδεαλισμό*
Μιχαήλ Πάγκαλος, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, Διδάσκων Φιλοσοφίας, ΕΑΠ
- 20.25 - 20.40 *Το “αίνιγμα του κακού” στον Ricoeur. Από το unte malum σε μία ερμηνευτική της praxis*
Σπύρος Μακρής, Λέκτορας Πολιτικής Επιστήμης, ΠΑΜΑΚ
- 20.40 – 20.55 *Η κοινοτυπία του κακού και το νόημα του ανθρώπινου*
Βίκη Καραβάκου, Επ. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΠΑΜΑΚ
- 20.55 - 21.15 Συζήτηση – **Λήξη Συνεδρίας**
21. 15 – 21.30 **Απολογισμός – Λήξη του Συνεδρίου**

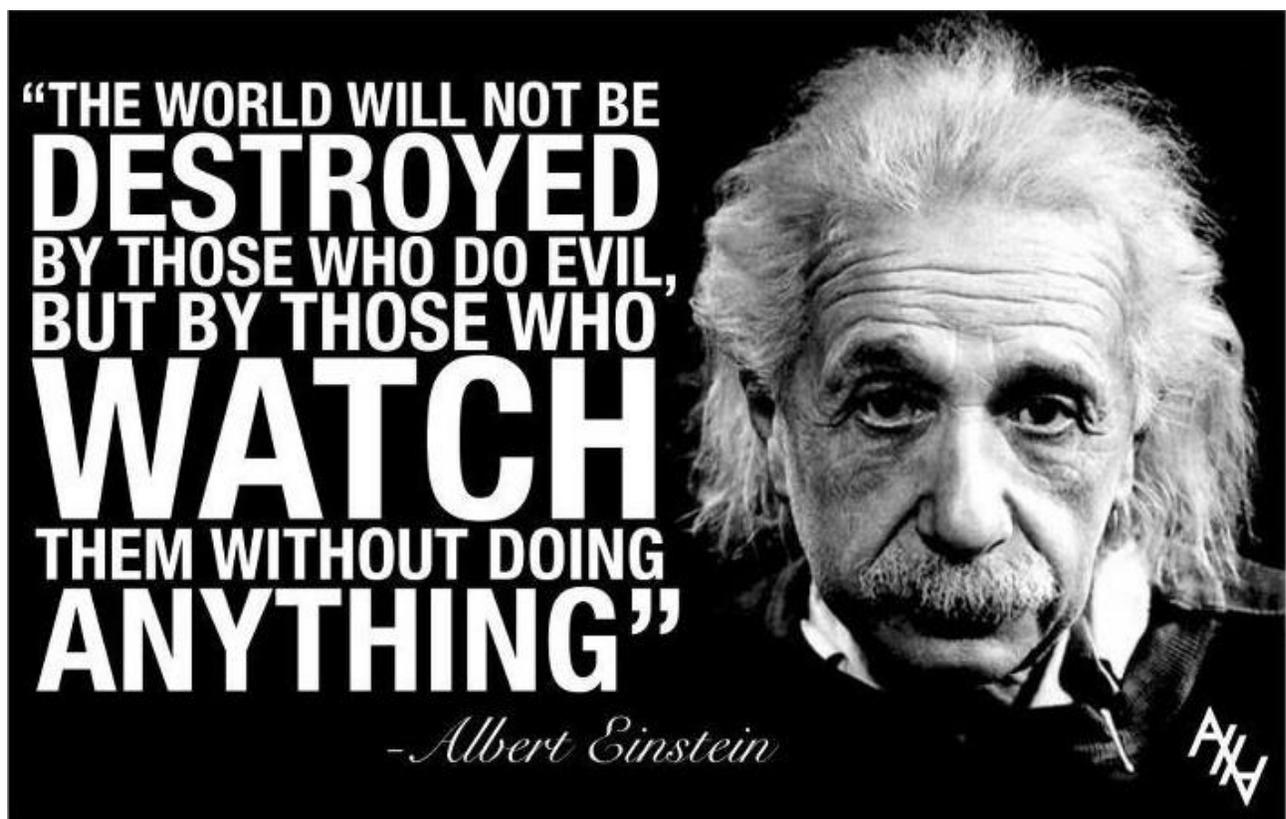
Φιλοσοφείν. Πολιτικά Ανθρωπολογικά,
philosophein.web.auth.gr

4. Πανελλήνιο Συνέδριο Φιλοσοφίας

Το κακό

Ερμηνευτικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις

Διοργάνωση: **Φιλοσοφείν. Πολιτικά Ανθρωπολογικά,**
Εργαστήριο Φιλοσοφικής Έρευνας πάνω στο Φαντασιακό,
αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Συνδιοργάνωση: Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής,
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Παρασκευή 14 Ιουνίου 2013: 18.00-21.30

& Σάββατο 15 Ιουνίου 2013: 10.00-14.15 και 17.00-21.30

**Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Αίθουσα Συνεδρίων, 1^{ος} όροφος
Είσοδος Ελεύθερη – Βεβαιώσεις Συμμετοχής**

Πληροφορίες: philosophiein.web.auth.gr

Το κακό

Ερμηνευτικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις

Το κακό είναι ένα από τα προβλήματα που απασχόλησαν ανέκαθεν τον άνθρωπο έχοντας αποτελέσει αντικείμενο έρευνας τόσο των μεγάλων θεολόγων όσο των φιλοσόφων και των στοχαστών. Για τον Μεγάλο Βασίλειο λόγου χάριν, το ηθικό κακό εξαρτάται από εμάς, ενώ, για τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, το φυσικό κακό δεν έχει την επιβαρυντική ιδιότητα ενός βλαπτικού ενεργήματος που απορρέει από ανθρωπολογική δυσλειτουργία (βούλησης ή νόησης). Σε ανάλογο μήκος κύματος κινείται και ο φιλόσοφος του Διαφωτισμού Ιμμάνουελ Καντ, ο οποίος στην *Κριτική του Πρακτικού Λόγου* παραθέτει τον Στωικό να αναφωνεί: «Ω πόνε, όσο και να με βασανίζεις, δεν πρόκειται ποτέ να παραδεχθώ ότι είσαι κάτι κακό» (ΚΠΛ 106). Εκείνο που δήλωνε η κραυγή του Στωικού, κατά τον Καντ, ήταν ένα φυσικό και όχι ένα ηθικό κακό ως ρίζα μιας υποκειμενικής ή ηθελημένης χρήσης της ελευθερίας επιλογής προγενέστερης από κάθε αισθητική εμπειρία. Αν είχε όμως διαπράξει ένα έγκλημα, στο πλαίσιο μιας παραβιαστικής ηθικής, αυτό θα ήταν κακό, αφού θα είχε καταρρακώσει την έννοια μιας αξιοπρέπειας του υπευθύνως ανήκειν στον ανθρώπινο κόσμο. Ποικίλοι, κατά συνέπεια, είναι οι τρόποι με τους οποίους αντιμετωπίζεται το κακό, μεταφυσικό, φυσικό και ηθικό (ριζικό, αρνητικό ή κοινότυπο), υπαρκτό ή εξ αντανάκλασης, από την αρχαιότητα μέχρι τις ημέρες μας: αποτέλεσμα ή υπόλειμμα της ζωικότητας τόσο όσο και της λογικότητας του ανθρώπου μετέχει μη αναγώγιμα σε ένα δυνατό του ορισμό, πεσσιμιστικού μάλλον χαρακτήρα, ή υπόκειται σε μια τελεολογία προοδευτικού τίθεσθαι εκποδών; Και αυτός θα είναι ο ένας θεματικός άξονας του Συνεδρίου μας. Παράλληλα όμως σήμερα ειδικοί επιστήμονες και φιλόσοφοι ασχολούνται και προβληματίζονται με την ιδιαίτερη μορφή που λαμβάνει το κακό στις διάφορες εκφάνσεις της ζωής μας στην προσωπική, την κοινωνική, την πολιτική και την οικονομική σφαίρα. Το θεολόγο εύλογα τον ενδιαφέρει η σύλληψη του κακού από θρησκευτική άποψη. Παρόμοια όμως απασχολεί το κακό τον ψυχολόγο, τον ψυχίατρο και τον

ψυχαναλυτή. Είναι τελικά η γλώσσα του κακού και η γλώσσα της ψυχικής ασθένειας ταυτόσημες ή πρόκειται για δύο εντελώς διαφορετικά πράγματα; Εξ ίσου ο κοινωνιολόγος και ο πολιτικός θεωρητικός επικεντρώνονται στο κακό εν μέσω πολιτικής κοινωνίας. Σε τί συνίσταται αυτό και πώς εντοπίζεται; Τέλος, υπάρχει μια πρόσφατη γραμμή σκέψης και προβληματισμού σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να επέμβουμε στον άνθρωπο με τη βοήθεια των βελτιωτικών και γενετικών τεχνολογιών, για να τον ενισχύσουμε *ηθικά*. Είναι αυτό ένα βιώσιμο σχέδιο ή μια απλή ουτοπιστική φιλοδοξία;

Αυτές και παρεμφερείς παράμετροι του κακού θα διερευνηθούν και θα εξεταστούν στο 4. Πανελλήνιο Συνέδριό μας, το οποίο οργανώνεται στη Θεσσαλονίκη στις 14 και 15 Ιουνίου 2013 υπό τη αιγίδα του **Εργαστηρίου Φιλοσοφικής Έρευνας πάνω στο Φαντασιακό του αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης** και του περιοδικού **Φιλοσοφείν. Πολιτικά Ανθρωπολογικά** στην αίθουσα συνεδρίων του Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Παρασκευή 14 Ιουνίου 2013

18.00 – 18.30 Προσέλευση – Εγγραφή Συνέδρων

18.30 – 19.00 Χαιρετισμοί

Σωκράτης Δεληβογιατζής, Καθηγητής Φιλοσοφίας, αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Διευθυντής/Εκδότης περιοδικού *Φιλοσοφείν. Πολιτικά Ανθρωπολογικά*, Διευθυντής Εργαστηρίου Φιλοσοφικής Έρευνας πάνω στο Φαντασιακό.

Θεοδόσιος Πελεγγρίνης, Καθηγητής Φιλοσοφίας, Πρύτανης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Ανδρέας Γιαννακουδάκης, Καθηγητής Χημείας, Μέλος του Συμβουλίου, τ. Αντιπρύτανης, ΑΠΘ

Ηλίας Κουσκουβέλης, Καθηγητής Θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων, τ. Πρύτανης Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Θεόπη Παρισάκη, Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, Διευθύντρια του Τομέα Φιλοσοφίας, ΑΠΘ

Ελένη Καλοκαιρινού, Αν. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης,

Βίκη Καραβάκου, Επ. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

19.00 – 19.15 Προβολή video

Εναρκτήρια Συνεδρία

Προεδρείο: Ελευθερία Καρνάβου, London School of Economics (PhD), Ομότιμη Καθηγήτρια, ΑΠΘ

Βίκη Καραβάκου, Επ. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΠΑΜΑΚ

19.15 – 19.45 *Η αμφισημία του κακού*

Σωκράτης Δεληβογιατζής, Καθηγητής Φιλοσοφίας, ΑΠΘ.

19.45– 21.45 **Στρογγυλή τράπεζα γύρω από την κεντρική θεματική του Συνεδρίου**

Συμμετέχουν: Σωκράτης Δεληβογιατζής (συντονισμός), Ιωάννης Αντωνίου, Αλεξάνδρα Δεληγιώργη, Αναστασία Δεληγκιαούρη, Ελένη Καλοκαιρινού, Βίκη Καραβάκου, Ελευθερία Καρνάβου, Πατήρ Νικόλαος Λουδοβίκος, Σπύρος Μακρής, Θεόπη Παρισάκη, Θεοδόσιος Πελεγρίνης, Ιωάννης Πλάγγεσης, Παντελής Σαββίδης, Χρίστος Σιδηρόπουλος, Γεώργιος Σκουλάς, Ζαχαρίας Σκούρας, Μάγδα Τσολάκη.

Συζήτηση – **Λήξη**

Σάββατο 15 Ιουνίου 2013

1^η Συνεδρία: Το κακό: οντολογικές προσεγγίσεις της αρχαιότητας

Προεδρείο: Θεόπη Παρισάκη, Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
Μάγδα Τσολάκη, Καθηγήτρια Ιατρικής, ΑΠΘ

10.00 – 10.15 *Απόψεις περί κακού στην πατερική και την κοσμική βυζαντινή γραμματεία*
Κωνσταντίνος Χρήστου, Καθηγητής Θεολογίας, ΑΠΘ

10.15 – 10.30 *Γνώση ζωφόρος και γνώση ζωοφόρος μέσα από τη δραματουργία του κακού στο κοντάκιο του Ρωμανού του Μελωδού «Εις την σταύρωσιν»*
Ιωάννης Κουρεμπελής, Αν. Καθηγητής Θεολογίας, ΑΠΘ

10.30 – 10.45 *Η πρόσληψη του κακού στη θεολογικο-φιλοσοφική προβληματική του Ιωάννου Δαμασκηνού*
Δημήτριος Φαρμάκης, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΑΠΘ, Σχολικός Σύμβουλος

10.45 – 11.00 *Το πρόβλημα του κακού κατά την έλλογη σκέψη*
Λάμπρος Παπαγιάννης, Υποψ. Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΑΠΘ

11.00 – 11.15 *Περί ακρασίας*
Ερμόλαος Ψαριανός, Υποψ. Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΠΑΜΑΚ, Σύμβουλος

Εκπαίδευσης

11.15 – 11.30 *Ου κατ' αρετήν ζην*
Χρυσάνθη Κεχρολόγου, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΑΠΘ

11.30 - 11.50 Συζήτηση – **Λήξη Συνεδρίας**

11.50 - 12.10 Διάλειμμα - Καφές

2η Συνεδρία: Το κακό, ψυχανάλυση και πολιτική

Προεδρείο: Ιωάννης Πλάγγεσης, Καθηγητής Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
Κωνσταντίνος Χρήστου, Καθηγητής Θεολογικής, ΑΠΘ

12.10 - 12.25 *Το κακό ως εκμηδένιση και αυτο-εκμηδένιση και το υψηλό ως πάλη εναντίον του.* Από την ψυχανάλυση στη λογοτεχνία
Αλεξάνδρα Δεληγιώργη, Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΑΠΘ

12.25 - 12.40 *Ο διάβολος... πιθανώς*
Χρίστος Σιδηρόπουλος, Κλινικός ψυχολόγος, Ψυχαναλυτής, Πρόεδρος της ΦΕΒΕ

12.40 - 12.55 *Η έννοια του δικαίου στον Καρλ Σμιττ.* Μια ψυχαναλυτική σκοπιά
Κωνσταντίνος Στεργιόπουλος, Ψυχολόγος

- 12.55 - 13.10 *Η συνείδηση του κακού και ο Άλλος*
Γιάννης Μήτρου, Υποψ. Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
- 13.10 - 13.25 *Το κακό στο κάτοπτρο του ανοίκειου*: εικασίες για τη γέννηση του μίσους
Εύη Μανοπούλου, Υποψ. Διδάκτωρ, ΠΑΜΑΚ, Φιλολόγος
- 13.25 - 13.40 *Το κακό και ο πολιτικός αυταρχισμός*
Γεώργιος Σκουλάς, Καθηγητής Πολιτικής Θεωρίας, ΠΑΜΑΚ
- 13.40 – 13.55 *Πολλαπλή κοινωνική κρίση*: σκέψεις για το «κακό» και τον άνθρωπο
Ελευθερία Καρνάβου, London School of Economics (PhD), Ομότιμη Καθηγήτρια, ΑΠΘ
- 13.55 – 14.15 Συζήτηση – **Λήξη Συνεδρίας**

3η Συνεδρία: Το κακό, οι επιστήμες και η τέχνη

- Προεδρείο: Αλεξάνδρα Δεληγιώργη, Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
Γεώργιος Σκουλάς, Καθηγητής Πολιτικής Θεωρίας, ΠΑΜΑΚ
- 17.00 – 17.15 *Η αρχή, η συντήρηση και η αντιμετώπιση του κακού σύμφωνα με τη χριστιανική διδασκαλία και τις νευροεπιστήμες*
Μάγδα Τσολάκη, Καθηγήτρια Ιατρικής, ΑΠΘ
- 17.15 – 17.30 *Και πού είναι το κακό;* Προσωπική συμπεριφορά και δικαιοκίνητη φιλοσοφία
Στέργιος Μήττας, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας του Δικαίου, ΑΠΘ
- 17.30 – 17.45 *Γνωσιολογία των ανδροειδών και τεχνητή νοημοσύνη*: Ανάμεσα σε καλό και κακό
Ελένη Κούκλη, Φοιτήτρια Τμήματος ΕΚΠ, ΠΑΜΑΚ
- 17.45 - 18.00 *Ο ρεαλισμός, η αμφισημία και ο αλληλοκατοπτρισμός του κακού και της συμπάθειας*
Μάρθα Αρταυρίδου, Επιμελήτρια Τέχνης
- 18.00 – 18.15 *Από το οντολογικό στο βουλητικό κακό*: η αισθητική κρίση
Ιορδάνης Κουμασίδης, Υποψ. Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
- 18.15 - 18.30 *Το κακό και το άσχημο*. Παράλληλες προσεγγίσεις
Θεόπη Παρισάκη, Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
- 18.30 - 18.50 Συζήτηση – **Λήξη Συνεδρίας**
- 18.50 - 19.10 Διάλειμμα – Καφές

4η Συνεδρία: Το κακό στη νεότερη και τη σύγχρονη ευρωπαϊκή σκέψη

- Προεδρείο: Σωκράτης Δεληβογιατζής, Καθηγητής Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
Ελένη Καλοκαιρινού, Αν. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
- 19.10 - 19.25 *Το πρόβλημα του κακού στη φιλοσοφία του Σπινόζα*
Δημήτριος Αθανασάκης, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, Ecole Normale Supérieure de Lyon – Université de Lyon, Διδάσκων Πανεπιστημίου Πατρών
- 19.25 - 19.40 *Η φυσική καλοσύνη και το κακό στον Rousseau*
Νίκος Τσαμπάζης, Υποψ. Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
- 19.40 - 19.55 *Ευγενείς άγριοι, εξόριστοι στον κήπο της Εδέμ*
Παναγιώτης Πανταζάκος, Αν. Καθηγητής Φιλοσοφίας, ΕΚΠΑ
- 19.55 - 20.10 *Ο Καντ «για το ριζικό κακό στην ανθρώπινη φύση»*

- Ελένη Καλοκαιρινού, Αν. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΑΠΘ
- 20.10 - 20.25 *Το «ριζικό κακό» ανάμεσα σε ρεαλισμό και ιδεαλισμό*
Μιχαήλ Πάγκαλος, Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, Διδάσκων Φιλοσοφίας, ΕΑΠ
- 20.25 - 20.40 *Το “αίνιγμα του κακού” στον Ricoeur. Από το unte malum σε μία ερμηνευτική της praxis*
Σπύρος Μακρής, Λέκτορας Πολιτικής Επιστήμης, ΠΑΜΑΚ
- 20.40 – 20.55 *Η κοινοτυπία του κακού και το νόημα του ανθρώπινου*
Βίκη Καραβάκου, Επ. Καθηγήτρια Φιλοσοφίας, ΠΑΜΑΚ
- 20.55 - 21.15 Συζήτηση – **Λήξη Συνεδρίας**
21. 15 – 21.30 **Απολογισμός – Λήξη του Συνεδρίου**

Φιλοσοφείν. Πολιτικά Ανθρωπολογικά,
philosophein.web.auth.gr